

PROFESIONALIZAM I ETIKA PRAVOSUDNIH PROFESIJA



Prof. dr Nebojša Šarkić,

redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu

Prof. Dr Milan Počuča,

Vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu

U radu ćemo pokušati da prikazemo opšta etička pravila koja važe za sve pravosudne profesije ili barem za većinu njih.

Ovo nastojanje ide u prilog našoj tvrdnji da bi bilo dobro da se na nivou Republike Srbije donese jedinstveni etički kodeks pravosudnih profesija. Ovakav kodeks sadržao bi u sebi osnovne standarde koji se primenjuju u svetu ali i domaćim pravnim aktima. Jedinstveni etički kodeks pomogao bi u uspostavljanju vrednosnih kriterijuma pravosudnih profesija. Pojedinačna ili specifična pravila za određene profesije potom bi se lakše iskazivala u etičkim kodeksima svake pravosudne profesije pojedinačno.

Razlog za ovakvu tvrdnju pre svega bi bilo u činjenici da najveći broj etičkih pravila važi za većinu pravosudnih profesija. Ta pravila nastaju kao rezultat shvatanja o neophodnosti potrebe pre svega zakonitog ali i kvalitetnog, u najširem smislu te reči, obavljanja pravosudne funkcije.

Na formiranje etičkih pravila pravosudnih profesija utiču brojni kriterijumi koji se definišu ili pretpostavljaju. To je i razlog zašto ćemo u ovome poglavlju pokušati da najpre sistematizujemo izvore etičkih pravila koja utiču na formiranje vrednosnih sudova o načinu rada lica koja obavljaju pravosudne profesije. Potom ćemo iskazati razliku između pravila ponašanja koja predstavljaju imperativ normativnog supstrata u nas a potom nabrojati i pretpostavljena pravila ponašanja koja, po našem mišljenju predstavljaju, od strane građana, očekivana pravila ponašanja lica koja obavljaju pravosudne profesije.

Bez obzira da li se radi o zakonskim rešenjima ili pretpostavljenim svojstvima ličnosti koja rade u pravosuđu sve pravne izvore možemo podeliti u one koji su međunarodnog karaktera u odnosu na one koji su domaćeg karaktera. Uobičajena podela podrazumeva i takozvane dopunske izvore koji mogu uticati na formi-

ranje predstave o vrednosnim kriterijumima za obavljanje pravosudnih funkcija.

Međunarodna akta (Konvencije i preporuke koje donose međunarodne organizacije: Ujedinjene Nacije, specijalizovane organizacije Ujedinjenih Nacija, Savet Evrope i slično), predstavljaju u savremenom svetu pa i u nas okosnicu modernog pravnog sistema. Izuzetan značaj je ovih međunarodnih akata za formiranje vrednosnih sudova o pojedinim pitanjima. Kao ekvivalentne primere za ovakvu tvrdnju iznećemo samo osnovne vrednosne kriterijume koji se odnose na pitanja: različitih oblika diskriminacije, ravnopravnosti žena, položaja dece u savremenim pravnim sistemima, poboljšanje položaja radnika u radnom procesu i slično.

Najvažniji efekti ovih međunarodnih akata upravo su u tome što su oni razbijali viševjekovne predrasude koje su u različitim zemljama pa i u nas, postojale o različitim pitanjima. To su svakako pitanja koja su formirana pod uticajem religijskih, kulturoloških, običajnih, ili drugih kriterijuma koji su se teško menjali i prilagođavali. Harmonizacija našeg prava sa svetskim standardima i posebno sa pravilima Evropske Unije predstavljaju u poslednje vreme prioritet naše države kada je normativa u pitanju. Tako su npr. u nas doneti brojni zakoni koji govore o antidiskriminacionim postupcima, o zaštiti ličnosti, zaštiti podataka o ličnosti, povećanju prava pojedinih grupa (istopolnih parova, lica sa posebnim potrebama, lica koja se nalaze na izdržavanju zatvorskih kazni i slično).

Osim međunarodnih akata na formiranje predstave o određenim spornim pitanjima te korigovanje "pravnih predrasuda", ogromnu ulogu imale su i presude Međunarodnog suda pravde u Strazburu. Ovaj sud naročito u prvom periodu nakon svog formiranja postavljao je izuzetno visoke, i do dan danas neprevaziđene standarde u pogledu zaštite ljudskih prava te određivanju vrednosti kriterijuma za poštovanje Konvencije o ljud-

skim pravima. Kasnije sud je počeo da se bavi i pragmatičnijim pitanjima i rešavanjem pojedinačnih slučajeva. Sud je ušao u postupak i korekcije dužine trajanja postupka u sudovima u zemljama članicama Saveća Evrope te je i na taj način doprinio zaštiti prava građana na ostvarivanje prava u tzv. razumnom roku.

Na formiranje etičkih standarda za pojedine pravosudne profesije izuzetan značaj imaju i međunarodni etički kodeksi odgovarajućih pravosudnih profesija. To su svakako etički kodeksi koji su doneti na nivou svetskih ili evropskih udruženja: sudija, tužilaca, advokata, javnih beležnika i slično. Ovi međunarodni etički kodeksi doneti od strane profesionalnih udruženja predstavljaju za nas izuzetno korisno štivo jer se sasvim opravdano i razumljivo očekuje da će na primer etički kodeks advokata Srbije biti u potpunosti prilagođen etičkim pravilima advokatske profesije koje važe na nivou svetskog ili evropskog udruženja advokata.

Druga grupa pravih izvora za formiranje zakonskih ali i pretpostavljenih vrednosnih kriterijuma za nosioce pravosudnih funkcija jesu domaći izvori prava.

Svakako najvažniji izvor prava za formiranje vrednosnih kriterijuma pravosudnih profesija je Ustav. Ukoliko su ustavna rešenja koja se odnose na sistem: podela vlasti, nezavisnost sudstva, antidiskriminatorne odredbe, ostvarivanje zaštite prava građana i slično, dobro postavljeni onda možemo očekivati da će se ta razrada ustavnih principa i osnovnih načela ustava valjano i sprovesti u zakonskim okvirima.

Kao što smo naveli, postoje neka pravila ponašanja pravosudnih profesija koja su uređena zakonom. Zakonom se ne primer uređuje pitanje nezavisnosti sudija, samostalnosti tužilaca, preduslova za valjano obavljanje poslova advokata i slično.

U tom smislu pojedina zakonska rešenja direktno nalazu nosiocima pravosudnih funkcija način ponašanja. Tako na primer izvršitelj mora postupati sa dužnom pažnjom prema izvršnom dužniku u postupku sprovođenja izvršenja. On mora voditi računa o dostojanstvu ličnosti dužnika, članova njegove porodice ili trećih lica prema kojima sprovodi izvršenje. Dakle ovo je pitanje podignuto na nivo zakonskog regulisanja te će se sigurno standard o valjanom postupanju izvršitelja ili pak odstupanje od ovakvog postavljenog standarda vrednovati i na osnovu poštovanja odnosno nepoštovanja zakonske odrednice.

I podzakonskim aktima se mogu urediti određena pitanja koja imaju i te kako veliki značaj za određivanje vrednosnih kriterijuma ljudi koji obavljaju pravosudne poslove. Tako se na primer podzakonskim aktima uređuje kompletan sistem izvršenja zatvorskih kazni te se opravdano očekuje da sva lica koja rade u ustanovama

za izvršenje krivičnih sankcija poštuju ove standarde koji predstavljaju sadržinu podzakonskih akata. U kategoriji podzakonskog akta nalaze se i npr. Poslovnici o radu sudova kojima je precizno uređeno postupanje sa sudskim predmetima.

Za formiranje vrednosnih kriterijuma pravosudnih profesija svakako da izuzetan značaj imaju i etička pravila koja bi se po pravilu trebala donositi od strane strukovnih organizacija (udruženje sudija, udruženje javnih tužilaca, Advokatska komora Srbije, udruženje veštaka i slično. Zaista je šteta što u kategoriji stečajnih upravnika i kategoriji izvršitelja imamo rešenja u kojima su državni organi donosili etičke kodekse, a kodeks sudijske etike doneo je Visoki savet sudstva. O tome je detaljnije pisano u poglavljima o ovim pravosudnim profesijama te je izneta argumentacija zašto smatramo da bi bilo mnogo prirodnije da profesionalna udruženja donose etičke standarde što je u većini slučajeva i urađeno.

Etički kodeksi profesionalnih udruženja, moraju biti doneti aklamacijom upravo od članova iz udruženja. Oni najbolje znaju koja pravila važe za njihovu profesiju a koja su pak odstupanja od tih pravila moguća. Činjenica da je profesionalno udruženje samo donelo svoja etička pravila na najbolji mogući način će upravo obeležavati članove tog udruženja – nosioce pravosudnih funkcija u toj pravosudnoj profesiji da ih primenjuju i poštuju. Strukovna udruženja, ne smeju da budu udruženja koja će samo braniti svoje članove, nego i udruženja koja će potencirati, kako poštovanje etičkih principa, ali i pre svega odgovoran pristup njihovih članova u obavljanju funkcije ili posla. Profesionalna udruženja, moraju biti ta koja će ukazati na probleme koji se pojavljuju (nepoštovanje etičkih principa i pre svega neodgovornost u radu). Za sada, u tom pogledu nismo primećivali značajniju aktivnost udruženja.

Radi lakše sistematike u ovome delu rada napravićemo distinciju između onih vrednosnih kriterijuma koji su predviđeni zakonom u odnosu na one vrednosne kriterijume koji se pretpostavljaju i predstavljaju uobičajena očekivanja o ponašanju pojedine pravosudne profesije.

- Sasvim je sigurno da nema etičkih pravila ni jedne pravosudne profesije koja mogu biti suprotna načelu ustavnosti i zakonitosti. Naime, nema tih etičkih ili vrednosnih pravila ponašanja koja mogu biti suprotna načelima ustava i zakona. Ono što piše u zakonima predstavlja društveno verifikovanu pravdu te se samo primena zakona može tretirati kao etičko pravilo ponašanja.

Naravno da smo u istoriji imali brojne slučajeve u kojima je nečastan pa ponekad i sraman rad nosilaca pravosudnih funkcija pravdan zakonskim rešenjima (od-

nos prema Jevrejima, Slovenima i Romima u nacističkoj Nemačkoj). Ipak, to su istorijski izuzeci koje je Rah Bruht označavao kao "nepodnošljivo nepravilno pravo". I u našoj skorijoj istoriji imali smo nekoliko slučajeva koja svakako ne mogu biti na ponos Srpskom pravosuđu. Tu pre svega mislimo na suđenje za tzv. predmete info biroa u kojima su pojedini ljudi slati na izdržavanje veoma neuslovnih i nehumanih zatvorskih kazni na goli otok bez sudskih rešenja. Odluke su donošene kao "deportacija u drugo mesto" u upravnom postupku bez valjanih sudskih procedura. Takođe postojali su i pojedini slučajevi politički montiranih ili politički motivisanih sporova.

Ipak danas kada govorimo o savremenom svetu moramo reći da je načelo zakonitosti opšte prihvaćeno načelo te da se nosioci pravosudnih funkcija po pravilu obavezuju da primenjuju ovo načelo u svom radu i da je jedan od osnovnih etičkih principa upravo poštovanje ustava i zakona.

- Princip saveznosti je jedan od univerzalnih principa koji podrazumeva da će nosilac pravosudne funkcije uz puno preispitivanje sopstvene savesti valjano i u skladu sa zakonom obavljati svoj posao. Načelo saveznosti podrazumeva "kvalitetno" vršenje poverenog mu posla ali to naravno podrazumeva i stalno preispitivanje lične savesti u smislu da li je u konkretnom pojedinačnom slučaju postupajući u skladu sa zakonom povredio princip sopstvene savesti odnosno sopstvenih vrednovanja pojedinih pitanja.

- Zakonske vrednosti su i sve one odredbe koje obavezuju sudiju na antidiskriminatorno ponašanje.

Ni jedan nosilac pravosudne funkcije ne može nekome uskratiti neko pravo samo zato što se radi o osobi: suprotnog pola, suprotne veroispovesti, pripadnici pojedine nacije ili rase, pripadnici određene manjinske grupe ili licima sa posebnim potrebama.

- Sve pravosudne funkcije imaju obavezu humanog postupanja. Načelo humanosti se prožima kroz različita zakonska određenja. Tako na primer javni tužilac ima obavezu da preispita mogućnost odustanka od krivičnog gonjenja kada se radi o stvarima male vrednosti ili da primenom načela oportuniteta zaštititi maloletnika od krivičnog progona. Humano postupanje predstavlja i obavezu izvršitelja i sudskih izvršitelja u postupku izvršenja. Dakle humanost je lično svojstvo ali naravno i zakonska obaveza. Zakonska obaveza humanog postupanja naravno ne podrazumeva da se neko lice u bilo kom postupku privileguje već samo da se odnos prema svim učesnicima u postupku usaglasi sa zakonskim i vrednosnim kriterijuma pomoći odnosno iznalaženja najoptimalnijeg ili najmanje štetnog rešenja za lice o čijem se pravu odlučuje.

- Svi zakoni koji uređuju rad pravosudnih profesija izričiti su u odredbama koje osuđuju svaki vid koruptivnosti. Koruptivnost se najčešće predstavlja kao primanje novčanih iznosa da bi se nešto učinilo, da se nešto ne bi učinilo, da bi se nešto ubrzalo, usporilo i slično. Ipak koruptivnost je nažalost mnogo širi i mnogo kompleksniji pojam. Koruptivnost može biti na primer u postupku izbora ili imenovanja nosioca pravosudnih funkcija. Koruptivnost od strane države može biti u npr. napredovanju službi, dobijaju boljeg posla ili pak rešavanje stambenog pitanja.

Koruptivnost se može ogledati i u davanju određenih privilegija kako nosiocu pravosudne funkcije, tako i članovima njegove porodice. Indirektna koruptivnost je svakako najopasnija zato što se ona teško utvrđuje. Povezanost između pojedinih pravosudnih profesija (npr. advokata i sudija ili advokata i tužilaca, izvršitelja i sudija, veštaka i tužilaca ili sudija i slično), mogu predstavljati poseban problem u ostvarivanju zaštite građana.

Naravno da je svaki vid koruptivnosti nedozvoljen i kažnjiv. Ipak brojnim zakonskim propisima pokušava se izbeći čak i potencijalna koruptivnost te se tako uvode pravila o slučajnoj raspodeli predmeta (pravo na prirodnog sudiju), ravnomernoj raspodeli predmeta u poverenim poslovima za javne beležnike ili određivanje branilaca po službenoj dužnosti prema unapred utvrđenom spisku u pojedinom slučaju.

- Objektivnost predstavlja zakonsku obavezu za vršenje svih pravosudnih funkcija. Objektivnost podrazumeva sagledavanje utvrđenih činjenica u postupku koji nam je poveren na osnovu isključivo priloženih materijalnih dokaza i opšte prihvaćenih pravila. Objektivnost isključuje svaki subjektivan odnos prema određenoj činjenici ili određenom pravnom pitanju. Subjektivnost je nešto što nosimo u sebi i veoma često nismo ni svesni kakav je naš odnos prema osobama koje imaju određena svojstva ili pak prema određenim pravnim pitanjima. Tako na primer sudija bez obzira na svoj lični status o licima koja su u postupku pred sudom optužena za pedofiliju, mora sasvim objektivno sagledati ovaj pravni problem i bez ikakvih predrasuda njemu prići. Naime, svako pa i osoba koja je osuđena za pedofiliju npr. ima pravo na rezunkciju nevinosti koja podrazumeva da je nevin dok se ne dokaže krivica. Takođe postoji i nešto što se zove individualizacija kazne te i svaki optuženi ili okrivljeni neće biti podjednako oglašen krivim jer postoje različiti stepeni krivice. Objektivnost je svakako nešto što mora da krasi svaku pravosudnu profesiju a naročito one pravosudne profesije koje učestvuju u donošenju pojedinih odluka ili od čijeg posla zavisi realizacija nekog prava.

Načelo objektivnosti se zakonski pretpostavlja i uređuje na primer tako što je prilikom ocene dokaza sudi-

ja dužan da svaki izvedeni dokaz oceni pojedinačno kao i sve zajedno. Ovde se radi o zakonskoj obavezi objektivnog prilaska određenom pravnom pitanju. Ipak sasvim je sigurno da svako od nas nosi u sebi, manje ili više, subjektivni odnos prema nekom pitanju koji je rezultat stečenog iskustva, ličnih loših saznanja, običajima, kulturološkim ili religijskim poimanjima o pojedinim pitanjima i slično.

- Da bi nosilac pravosudne funkcije mogao biti maksimalno objektivan, on mora isključiti i svaki vid političke ostrašćenosti ili političkih predrasuda. Ipak ovo određenje ima neuporedivo veći značaj kod npr. sudija tužilaca i arbitara u odnosu na mogućnost političkog delovanja advokata, javnih beležnika ili nekih drugih pravosudnih profesija. Političko delovanje svakako da nije imanentno sudskom ili bilo kom pravosudnom postupku. Ipak oni postupci koji se vode pred sudom bilo da se radi o krivičnoj ili građanskoj materiji moraju biti lišeni svakog političkog prizvuka. Naravno naročito se mora voditi računa da politički neistomišljenici sa nosiocem pravosudnih funkcija ne budu zbog te političke različitosti nečim oštećeni ili nečim privilegovani.

- Nosioци pravosudnih funkcija, osim što bi bilo preporučljivo da ne budu politički angažovani ili barem da ne budu politički ostrašćeni, mogli bi izražavati i maksimalan stepen neutralnosti u odnosu na određena sporna pitanja. Pod pojmom neutralnosti mišljenja smatramo na primer obavezu nosilaca pravosudnih funkcija da se izuzmu iz svakog pristrasnog ili unapred opredeljenog odnosa prema navijačkim grupama u sportskim priredbama, ponašanjima nevladinih organizacija ili društvenih organizacija. Nosioци pravosudnih funkcija moraju se isključivo držati svoje profesije i na bazi struke zakonskih pravila te opštih etičkih pravila delovati u svim a i u ovakvim slučajevima.

Većina zakona koja uređuje delovanje pravosudnih profesija predviđa u svojim odredbama šta se smatra nespojivošću delovanja sa određenom pravosudnom funkcijom. To su najčešće srodnički odnosi sa licima koja su stranke u postupku, imovinski odnosi sa pravnim subjektima koji su u postupku, ukoliko je učestvovao u nekom ranijem postupku odlučivanja ili zaštite prava po istom ili sličnom osnovu ili drugi slučajevi koji dovode u pitanje mogućnost obavljanja ovoga posla.

- Zakoni o: sudijama, tužiocima, veštacima i slično, kao zaštitni mehanizam nemogućnosti postupanja predviđaju obavezu nosioca pravosudne funkcije da se isključi od postupanja u određenom predmetu. Tako zakoni uređuju pitanje obaveze npr. sudije da traži svoje izuzeće te da ne postupa u odnosu na određeni predmet, zakonska obaveza, u odnosu na primer moguć pristrasan odnos iz nekih drugih ličnih razloga, fakultativna mogućnost.

- Zakoni o pojedinim pravosudnim profesijama predviđaju i zakonsku zabranu obavljanja vršenja određenih poslova koji bi nosioca te pravosudne funkcije činili nedostojnim za obavljanje upravo te pravosudne funkcije. Pojam nedostojnosti ovde predstavlja zakonski preduslov da bi se pojedina pravosudna funkcija mogla obavljati. Naravno pojam dostojnosti za obavljanje funkcije moramo razlikovati od opštijeg, univerzalnijeg i vrednosno važnijeg posla dostojanstva profesije.

Pojam dostojanstva profesije podrazumeva zbirni izraz za sve radnje koje se mogu uočiti u radu jednog nosioca pravosudne funkcije. Dostojanstvo nosioca pravosudne funkcije predstavlja njegovo lično ogledalo te je on dostojanstven ukoliko svoj posao obavlja stručno, savesno, sa punim poštovanjem prema drugim licima, ukoliko je njegov vizuelni izgled način ophođenja te komunikacija prikladan i vredan poštovanja. Dakle dostojanstvo profesije je ideal kome teži svaki nosilac pravosudne funkcije dok je nespojivost sa vršenjem određenih poslova zbog toga što ti poslovi ne odgovaraju dostojanstvu profesije zakonski imperativ o kome mora voditi računa sam nosilac pravosudne funkcije, ali o tome vode računa i po zakonu određene institucije koje se bave nadzorom nad primenom ovog zakonskog određenja. Tako na primer Visoki savet sudstva ili državno veće tužilaštva odlučuje da li je neki sudija ili tužilac učinio nešto što je suprotno dostojanstvu profesije odnosno da li se bavi nekim poslom koji je nespojiv s dostojanstvom te profesije (sudija može da peva u horu kulturno umetničkog društva ili crkvenom horu ali svakako da ne bi bilo prikladno ni dostojanstveno sudijske profesije ako za novčanu naknadu peva na svadbi ili nekom drugom privatnom veselju).

- Zakonska pretpostavka rada nosilaca pravosudnih funkcija je i efikasnost. Dakle nosilac pravosudne funkcije povereni posao mora uraditi u najkraćem mogućem roku ali da ta brzina ne ugrozi zakonitost postupanja.

- Nosilac pravosudne funkcije mora poštovati i opšta načela iz svih postupaka o ekonomičnosti postupanja. On dakle mora sa najmanje mogućih troškova okončati predmet ili završiti povereni posao. Čak i kada njegova zarada zavisi od dužine trajanja postupka (npr. advokati) ne sme se prema problemu stranke ophoditi sa ličnim interesima već mora sve učiniti da se postupak okonča u najkraćem mogućem roku i sa najmanjim mogućim troškovima.

- Da bi se obezbedilo dostojanstvo pravosudnih profesija za pojedine pravosudne profesije je predviđen imunitet. Imunitet predstavlja zaštitu od progona. Imunitet je naravno i statusni simbol jer se on zapravo svodi na to da pojedine pravosudne profesije (sudije, tužioc) ne mogu krivično biti odgovorni za mišljenje ko-

je su izneli u toku postupanja već samo ukoliko su u postupanju u predmetu odstupili od zakonskih rešenja ili uobičajenih standarda. Naravno da će krivično odgovarati sudija koji je primio mito ili je nezakonito pustio neko lice iz pritvora.

Polaganje zakletve je deo zakonskih određenja koja se mogu tretirati u svetlu poslovanja etičkih pravila. Zakletva se u nas predviđa za većinu pravosudnih profesija. Nažalost iz nama nepoznatih razloga ona nije predviđena i u Zakonu o veštačenju, mada se zakletva pominje u krivičnom procesnom zakoniku. Zakletva je upravo mera vrednosnog određenja prema određenim pitanjima. Lice koje treba da postane nosilac određene pravosudne funkcije izgovara određene, zakonom unapred predviđene reči kojima se obavezuje da će poštovati neke principe i standarde ponašanja. To su u glavnom upravo etički principi kao što su: zakonitost, ustavnost, čast, ugled, dostojanstvo i slično. S obzirom da je u nas razdvojena crkva od države ni u jednom tekstu zakletve ne pominju se religijska određenja.

- Zakon takođe predviđa kao vrednosni kriterijum i pomoć neukoj stranci. Ovo je jedno od načela većine postupaka. Pomoć neukoj stranci dakle predstavlja obavezu nosilaca pravosudnih funkcija koja se ne može tretirati kao privilegovanje određenog lica ili omogućavanje određenom licu da će dobiti povoljniji ili bolji tretman u odnosu na druge učesnike postupka. Ovaj zakonom predviđeni institut, obavezuje nosioce pravosudnih funkcija da ne smeju neko lice u vršenju svoje profesije oštetiti samo zato što to lice ne zna neko svoje pravo. Dakle osoba koja treba da ostvari neko svoje pravo treba da ga ostvari zato što joj to pravo pripada odnosno zato što je "u pravu". Činjenica da neko nešto ne zna ne mora da bude izvinjavajuća npr. u krivičnom pravu, ali i u krivičnom postupku sud će odlučiti lice da ima pravo na advokata, da ne mora da svedoči u predmetu kada mu je blizak srodnik okrivljeni ili da ima pravo na žalbu kako bi se ostvario princip dvostepenosti. Dakle kao vrednosni kriterijum postupanja je i princip pomoći neukoj stranci koja dakle ne može uskratiti nekome neko pravo zato što on ne zna da to pravo ima.

- Većina zakonskih propisa koja uređuju pitanje pravosudnih profesija predviđa obavezu permanentnog stručnog usavršavanja. Stručnost je naravno zakonski preduslov za pravosudne profesije te tako na primer sudije, tužioci, advokati i javni beležnici osim završenog pravnog fakulteta moraju imati i položene ispite (pravosudni ispit, advokatski ispit, javnobeležnički ispit i slično). Permanentno usavršavanje je zakonska obaveza za većinu pravosudnih profesija s tim što je ovaj kriterijum postavljen i kao zakonska obaveza ali i kao individualno lično svojstvo.

- Javnost rada pravosudnih funkcija je pravilo, a tajnost rada je izuzetak. Pojedini predmeti ili postupanje mogu biti označeni kao poverljivi odnosno može se isključiti javnost. Ipak opšte je pravilo da su poslovi koji se obavljaju u pravosuđu javni i da se javnost mora upoznati sa svim važnijim pitanjima iz rada pravosudnih organa. U tom smislu postoje zakonske obaveze institucija, ali i pojedinaca u njima da obezbede javnost rada ili dostupnost određenim podacima. U sudovima javnost rada obezbeđuje se i kroz prisustvo sudija porotnika koji nisu profesionalci već su "vlast naroda".

Većina pravosudnih profesija preko svojih profesionalnih udruženja ima i određene biltene ili časopise koji služe da upoznavanje javnosti sa osnovnim problemima rada te pravosudne profesije, događanjima u okviru te pravosudne profesije, zauzetim pravnim shvatanjima ili praksom u radu te pravosudne profesije i slično. Ovi bilteni ili glasila moraju biti dostupni pre svega stručnoj javnosti ali i široj javnosti u zavisnosti od stepena zainteresovanosti.

Javnost rada obezbeđuje se i putem određivanja posebnih lica koja imaju obavezu da informišu javnost o radu te pravosudne profesije ili da odgovore na postavljenja pitanja. U Srbiji deluje i posebna služba "poverenik za zaštitu podataka od javnog značaja" čija je obaveza da obezbedi primenu zakonskih propisa o dostupnosti pojedinih informacija, ali i o zaštiti tajnosti pojedinih podataka ili informacija ukoliko za to postoje zakonom predviđeni razlozi (državna ili vojna tajna, suđenje u porodičnim sporovima i slično).

Kada govorimo o etičkim pravilima nosilaca pravosudnih funkcija onda smo istakli po našem mišljenju, prihvatljivu podelu na ona svojstva koja su uređena zakonom u odnosu na ona lična svojstva koja se očekuju od nosilaca pravosudnih funkcija. Ova predstava o ličnim svojstvima je rezultat viševjekovne predstave da su nosioci pravosudnih funkcija ljudi koji obavljaju izuzetne poslove a da samim tim moraju i imati posebna svojstva. Obavljanje tako važnih poslova kao što su poslovi u pravosuđu (suđenje, mirenje, utuženje, odbrana, davanje stručnih mišljenja i slično), mogu biti povereni samo ljudima koji su izvanredno obučeni stručni te koji su izuzetno časni i poštteni.

U tom smislu u javnosti se grade predstave o profesionalnim svojstvima onih koji obavljaju poslove u pravosuđu. Naravno da ta očekivana svojstva kao i svi drugi parametri koji se baziraju na moralnim normama predstavljaju subjektivni odnos. Ovaj subjektivni odnos se naravno i menja od sredine do sredine i od vremena do vremena. Zato kažemo da su moralne norme rezultat vremenskog i prostornog menjanja ali ipak u određenom trenutku možemo sa sigurnošću reći šta je

barem minimum očekivanih svojstava za svakog nosioca pravosudnih funkcija. U ovom delu rada pokušaćemo da navedemo ona pretpostavljena i očekivana svojstva koja bi trebala da krasi svakog nosioca pravosudnih funkcija s tim što je, kao što smo već rekli, specifičnost pojedinih profesija prikazana u posebnim delovima rada.

- Van svake je sumnje da je odnos prema zakonskim odredbama najvažnije svojstvo nosioca pravosudnih funkcija. Načelo zakonitosti dakle krasi pravosudne funkcije te je odnos prema normama najvažnije lično svojstvo nosioca pravosudnih funkcija. Naravno da ovaj odnos mora biti besprekoran i ne može se selektivno primenjivati. Tako na primer sudija ne može primenjivati zakonske propuste kada se oni odnose na primer na stranke u postupku ali da ne poštuje zakonske odredbe kada se na primer radi o izradi odluke, poštovanju zakazanih termina suđenja ili bilo kojem drugom ograničenju koje se odnosi na njega ili njegov rad.

Odnos prema zakonskim odredbama mora biti uvek besprekoran i kreativan. Nosioci pravosudnih funkcija uvek moraju pažljivo čitati pravnu normu i u tom smislu uskladiti svoje ponašanje te svoje odluke.

- O humanosti postupanja govorili smo i u delu koji se odnosi na zakonsku obavezu. Ovde ćemo navesti samo da je i lično svojstvo nosioca pravosudnih funkcija da odredbe primenjuje u svetlu univerzalnih humanitarnih vrednosti. Naravno da humano postupanje ne sme biti na uštrb prava nekih drugih učesnika u postupku niti se humanošću može pravdati privilegovanje određenih stranaka u postupku. Ipak humanost postupanja znači da i ona lica koja su "slabija u pravu" (okrivljeni u krivičnom postupku, osuđeni na izdržavanje zatvorske kazne, stečajni dužnik, izvršni dužnik i slično), moraju imati pun kapacitet prava koji im zakon omogućava. Dakle iako je neko učinio neko krivično delo ili duguje novčani iznos obaveza je nosilaca pravosudnih funkcija da se prema njemu, prema članovima njegove porodice, te prema njegovoj imovini odnosi sa dužnom pažnjom i tako da se iznađe najmanje štetno rešenje kojim se neće ugroziti primena zakonske norme, ali koja će za tu stranku izazvati najmanju moguću štetu.

Omalovažavanje učesnika u postupku, nanošenje štete, prekomerna upotreba sile i slično, ne smeju biti ni na koji način prisutni u radu nosilaca pravosudnih funkcija. Oni svoj posao moraju obavljati tako da se zakonske odredbe ispoštuju, ali da se ne učini ništa što dodatno opterećuje položaj nekog lica, njegovih srodnika ili njegove imovine u najopštijem smislu reči.

- Humanost postupanja se naravno naslanja na pravičnost postupanja. Tako nosioci pravosudnih funkcija ne smeju postupati ni na koji način diskriminatorno pre-

ma nekom od učesnika u postupku ili lica koja ostvaruju neko svoje pravo. Takođe je rečeno da su diskriminatorne odredbe suprotne zakonu. Ipak i lično svojstvo nosioca pravosudnih funkcija mora biti obeleženo potpunom antidiskriminatornošću. Iz prakse pravosudnih organa znamo da su u različitim životnim situacijama pravosudni organi različito postupali prema na primer osobama koja su bila na suprotnoj strani u vreme ratnih događanja, osobama suprotne verske ili nacionalne pripadnosti, osobama sa posebnim potrebama ili pravima istopolnih partnera.

Diskriminacija je veoma specifična i često prikrivena radnja kojom neko zapravo izražava svoje lično uverenje ili predstavu koju je formirao u svojoj svesti na bazi porodičnih, religijskih, kulturoloških, ili naprosto običajnih vrednosti. Zbog toga je izuzetno važno da se na antidiskriminatornim odredbama stalno insistira kako bi se svim građanima obezbedili pravo na jednako ostvarivanje pravde i u jednakim situacijama i kako bi se izbeglo bilo kakvo privilegovanje ili ograničavanje nečijeg prava samo zato što se po nečemu razlikuje od drugog učesnika u postupku.

- Koruptivnost je sigurno jedno od najvećih zala koje je pratilo naš pravosudni sistem u poslednje vreme. Ono je naravno zakonom nedozvoljena ali je mnogo važnije da se i kod nosilaca pravosudnih funkcija izgradi strog mehanizam vrednosti protiv bilo kakvog oblika koruptivnosti. Rekli smo da koruptivnost predstavlja sve oblike u kojima neko lice nešto ostvaruje, a kao rezultat njegovog profesionalnog rada. To je i razlog zašto se antikoruptivnost mora postaviti na najveći mogući nivo kod ličnih svojstava nosilaca pravosudnih funkcija. Ni jedna privilegija, novčani iznos, poklon, pomoć članovima porodice ili srodnicima ne smeju biti prisutni u radu i postupanju. Iz prakse znamo da su ti oblici bili u proteklom periodu veoma perfidni i teško prepoznatljivi. Oni su se iskazivali kroz različite prikrivene oblike kao što su zapošljavanje deteta, pokloni porodici, pa čak i sačinjavanje pravnih poslova sa srodnicima nosilaca pravosudnih funkcija. Naravno i ovo svojstvo kao i sva do sada navedena uređuju se zakonom ali moraju biti i individualno prihvaćena od svih nosilaca pravosudnih funkcija. Često su se otvarale polemike oko statusa supružnika koji su na primer u sudu ili advokaturi ali i drugih srodnika koji se nalaze u različitim procesnim položajima. Zakonska određenja o obavezi izuzimanja za lica gde je izuzeće predviđeno su nepoznata ali se ovaj princip mora proširiti i na one slučajeve gde se na bilo koji način može dovesti u sumnju ili barem predvideti potencijalna koruptivnost. U tom smislu uvek je bolje ukoliko bi nosioci pravosudnih funkcija reagovali tako što bi izbegli negativne reakcije u smislu nepostupanja u predmetu.

I drugi vidovi koruptivnosti moraju biti potpuno isključeni (pokloni, seminari ili službena putovanja koja plaćaju neka lica, zapošljavanje srodnika, dobročini pravni poslovi i slično).

Profesionalnost predstavlja u poslednje vreme veoma prihvaćen standard za kvalitet rada nosilaca pravosudnih funkcija. Pod pojmom profesionalnosti podrazumevaju se sva zakonska i pretpostavljena lična svojstva na strani jednog lica koje obavlja pravosudnu funkciju. Dakle pojam profesionalca je standard koji podrazumeva da on svoj posao radi po najvišim profesionalnim standardima koji podrazumevaju znanje, efikasnost, ugled profesije i slično.

- Većina etičkih kodeksa razrađuje pitanje rasprostranjenih ličnih svojstava na čuvanje ugleda profesije. Pod pojmom čuvanja ugleda profesije podrazumevaju se veoma brojni i različiti kriterijumi koji uglavnom afirmišu kako individualni ugled nosioca pravosudne funkcije tako i opšti pojam ugleda te profesije ili pravosuđa u najširem smislu reči. Ovi kriterijumi se kreću najpre od fizičkog izgleda. Fizički izgled podrazumeva naravno urednost osobe, kao i način i stil oblačenja. Individualna urednost podrazumeva da nosilac pravosudne funkcije ispoljava najviše standarde lične higijene te urednosti svoje garderobe. Garderoba koju nosi nosilac pravosudne funkcije može biti unapred propisana (toge, pelerine, uniforme, određena vrsta odela ili kostima i slično). Za one nosioce pravosudnih funkcija za koje unapred zakonom ili podzakonskim aktom nije uređeno obavezujuće pravilo odevanja, morala bi važiti opšte prihvaćena pravila o profesionalnom odevanju koja svakako za muškarce podrazumeva stalno odelo, prikladnu košulju, mašnu i odgovarajuće cipele. Kada se radi o koleginicama profesionalni standardi podrazumevali bi kostim – šanel dužine ili dvodelnu haljinu. Izuzetno za pojedine pravosudne funkcije mogu se tolerisati prikladni džemperi i pantalone ukoliko je priroda njihovog posla takva da podrazumeva veću slobodu u kretanju ili pojačanu aktivnost (radnici obezbeđenja, pisarnica, arhiva i slično).

Pod pojmom ugleda profesije naravno osim individualnog vizuelnog izgleda mora se voditi računa o ugledu prostorija u kojoj se posao obavlja. Naravno sa jedne strane to je obaveza države koja je dužna da finansira materijalno tehničku opremljenost zgrada i prostorija u kojima se obavljaju pravosudne funkcije.

Nosioci pravosudnih funkcija koji ovu funkciju obavljaju kao samostalnu delatnost (advokati i javni beležnici, izvršitelji, stečajni upravnici, veštaci, tumači i slično), takođe su dužni da prostorije u kojima rade opreme i održavaju tako da one budu "prikladne" uredne i reprezentativne.

Nosioci pravosudnih funkcija koji obavljaju svoju funkciju u državnim organima takođe su dužni da proistoriju u kojoj rade bez obzira na stepen njene materijalno tehničke opremljenosti koju garantuje država, drže uredno i da na taj način doprinesu podizanju ugleda i dostojanstva profesije. Tako na primer sudnica koja može da bude mala ili nedovoljno opremljena, ne sme biti prenatrpana razbacanim sudskim spisima, neurednim papirima, u njoj ne smeju biti izlepljene slike ili obeležja npr. političkih partija, sportskih klubova, estradnih umetnika i slično.

Zakonska odrednica traži da se u prostorijama u kojima se obavlja pravosudna funkcija (sudnice) moraju istaći simboli države Srbije. Nikakva partijska stranačka ili etnička obeležja ne smeju biti isticanja u prostorijama u kojima se vrši pravosudna funkcija.

Svakako da je kriterijum i zakonitosti rada u potpunoj nesrazmeri sa onim što je rečeno u ovom delu. Svakako da je neuporedivo važnije da li je na primer sudija doneo nezakonitu ili zakonitu odluku u odnosu na to kako on izgleda ili kako izgleda sudnica u kojoj on sudi. Ipak zakonitost rada će se proveravati u drugostepenom postupku ili prilikom ocenjivanja rada nosioca pravosudne funkcije. Njegov individualni vizuelni izgled te izgled prostorije u kojoj on radi predstavljaju dodatni ali veoma važan kriterijum koji utiče na to da stranke, svedoci, veštaci ili druga lica koja po nekom poslu dođu u sudnicu steknu utisak poštovanja prema tom državnom organu. Poštovanje se naravno prevashodno zaslužuje zakonitim i kvalitetnim radom ali između ostalog i izgledom prostorije te opštim utiskom koji nosilac pravosudne funkcije u određenom prostoru ostavlja na sve one sa kojima stupa u kontakt.

Jedno od ličnih svojstava jeste i kvalitetan i profesionalan način komuniciranja. Pre svega postavlja se pitanje kvaliteta komuniciranja između samih nosilaca pravosudnih funkcija. Ova komunikacija mora biti označena najvišim mogućim nivoom međusobnog poštovanja i uvažavanja. Ona ne sme biti opterećena nikakvim dođvorištom ili licemerjem. Ona ne sme biti opterećena bilo kakvom ironijom ili omalovažavanjem. Dakle nosioci pravosudnih funkcija u svom usmenom ili pismenom komuniciranju moraju se obraćati međusobno na nivou međusobnog poštovanja i uvažavanja.

Odnos prema drugim organima, institudijama ili pravnim licima mora biti gotovo identičan međusobnom odnosu između državnih organa. Dakle ukoliko sudija piše neko pismo geodetskom zavodu on može tražiti određeni podatak na bazi zakonske imperativne odredbe. Ipak i taj zahtev ne sme biti "neučtiv" ili "neuljudan". Dakle svaka stvar pa i zahtev koji proističe iz određenog ovlašćenja mora biti u formi uljudnog profesionalnog dopisa kojim se nešto traži, predlaže ili zahteva.

Obaveza je nosioca pravosudnih funkcija da se uljudno ophode i prema strankama ili licima koja su došla da ostvare neko pravo kod njih. Uljudnost ophođenja naravno ne podrazumeva i automatski da će zahtev stranke biti ispunjen. Obaveza je dakle nosilaca pravosudnih funkcija da se bez obzira na to da li je stranka u pravu ili nije u pravu prema njoj ophodi sa dužnim poštovanjem bez ikakvog omalovažavanja, prezira ili ironije. Nosioci pravosudnih funkcija su dakle dužni da se zadrže samo na nivou profesionalnog odnosa tako što neće postavljati nikakva nedozvoljena pitanja, pitanja koja nisu u vezi sa predmetom spora, pitanja koja bi mogla dovesti dodatno u nepovoljan ili otežavajući položaj. Analizom prakse rada sudova primetili smo da se npr. istražne sudije veoma često okrivljenima obraćaju sa TI. U našem jeziku ophođenje sa TI podrazumeva ili stepen bliskosti ili stepen podređenosti koja je rezultat ili razlike u godinama ili razlike u društvenom statusu. Čini se da je ovakav način ophođenja neprikladan jer on s obzirom na konkretne okolnosti unapred sugerise podređeni položaj lica koje se nalazi pred istražnim sudijom.

Svakako najveću pažnju treba posvetiti načinu izražavanja koji se ispoljava prilikom izrade pravnog akta pravosudnog organa. U presudi, optužnici, javnobeležničkom aktu ili nalazu veštaka, moraju se koristiti isključivo pravno prihvatljivi termini. Zaista je nedopušteno da se na primer u žalbi advokata na prvostepenu presudu koriste termini koji omalovažavaju tu presudu ili vređaju lice koje je tu presudu donelo. Nezadovoljstvo presudom mora biti isključivo obrazloženo pravnom argumentacijom bez ikakvih ličnih uvreda, kvalifikacija ličnih svojstava onoga ko je odlučivao i slično. Naravno da je još veća odgovornost kod sudija da prilikom npr. ocene iskaza svedoka izbegne svaki omalovažavajući odnos ili uvredljiv ton prema svedoku ili njegovom iskazu. Dakle sasvim je dovoljno da sudija konstatuje da nije prihvatio nalaz veštaka ili da nije prihvatio iskaz svedoka jer ga ocenjuje kao subjektivan, pristrasan, nelogičan, neutemeljen i slično.

Jedno od svakako najvažnijih individualnih svojstava na kome se u poslednje vreme mnogo insistira je permanentno usavršavanje nosilaca pravosudnih funkcija. Za pojedine pravosudne funkcije predviđeno je zakonsko usavršavanje te provera znanja (ograničeni rok licenciranja stečajnih upravnika ili obaveza javnih beležnika i izvršitelja da se permanentno edukuju). Ipak čini se da je ovo lično svojstvo upravo utemeljeno na želji nosioca pravosudne funkcije da stalno uvećava svoja znanja i da se dodatno usavršava. To usavršavanje može biti u nekoliko pravaca. Ono naravno može biti u dodatnom školovanju (posdiplomske studije ili doktorat), za lica koja rade u pravosudnim funkcijama npr.

sa srednjom školom završetak pravnog fakulteta i slično. Takođe nosioci pravosudnih funkcija mogu se i dodatno specijalizovati u okviru novoformiranih institucija poput pravosudne akademije, advokatske akademije i slično. Pohađanje raznih stručnih seminara, kurseva, čitanje stručne literature i aktivno učešće u ovim skupovima ili izrada stručnih radova moraju biti plod individualne aktivnosti svakog od nosilaca pravosudne funkcije. Ipak čini se da bi bilo dragoceno ukoliko bi mehanizam ocenjivanja rada pravosudnih funkcija bio usmeren ka tome da se svako stručno usavršavanje dodatno vrednuje. Nažalost moramo konstatovati da je u određenom periodu postojao odnos omalovažavanja ili minimiziranja onih nosioca pravosudnih funkcija koji su npr. branili doktorat od strane onih koji to nisu učinili. Po našem mišljenju svako usavršavanje mora biti lično svojstvo ali mora biti i prepoznato od onih koji ocenjuju kvalitet rada nosilaca pravosudnih funkcija i dodatno vrednovanje. Jedino na taj način će se ovo lično svojstvo dodatno stimulisati a oni koji se stručno usavršavaju i dodatno motivisati tako što će njihov rad biti priznat i vrednovan.

- Nastupi u medijima nosioca pravosudnih funkcija različito se mogu vrednovati. Tako na primer sudije i tužioci kada nastupaju u pojedinim medijima moraju se isključivo držati pravila svoje profesije te ograničeno govoriti o pojedinim predmetima (samo do nivoa opšte poznate činjenice npr. da je neko lišen slobode ili da se neki događaj odigrao). Svako prejudiciranje direktno utiče na umanjivanje opšte prihvaćenih standarda prezumpcije nevinosti. Drugi nosioci pravosudnih funkcija npr. advokati ili javni beležnici, izvršitelji ili veštaci u svojim javnim nastupima moraju izbegavati svaki oblik senzacionalizma. Oni ne smeju stvarati osećaj pravne nesigurnosti niti pak prenositi neistine ili slobodna uverenja o tome kakvo je stanje u pojedinom predmetu ili u pravosudnom sistemu. Naravno oni su potpuno slobodni da kritički govore o: zakonskim propisima, organizaciji i radu pravosudnih funkcija ali ti nastupi moraju biti isključivo stručno obrazloženi i pravno argumentovani.

- Zakoni koji su doneti u poslednje vreme dosta pažnje posvećuju ograničavanju sistema reklamiranja kod privatnih pravosudnih profesija (stečajni upravnici, javni beležnici, izvršitelji, veštaci, tumači i slično). Ipak, osim zakonskih odrednica ovo mora biti i lično svojstvo svakog nosilaca ovih pravosudnih funkcija ponaosob. Reklamiranje može biti veoma različito. U praksi se dosta kritikovao sistem neprikladnih tabli koje su označavale kancelariju javnih beležnika u zemljama u našem zaokruženju, davanje privatnih oglasa u novinama u kojima se izvršitelji ili javni beležnici reklamiraju, organizacija ručkova ili skupova u po-

jedinim advokatskim kancelijama, deljenje neprikladnih poklona u funkciji reklamiranja i slično. Reklamiranje naravno može biti i u formi neprikladnih izjava u javnosti poput: "najbolji advokat, najugledniji advokat i slično".

Individualno svojstvo te osećaj mere je naravno stvar ličnog odnosa i na tome profesionalna udruženja moraju raditi. Pretenciozne vizit karte, memorandum ili pečati takođe mogu biti deo neprikladnog reklamiranja koja je teško prepoznatljivo ali ipak ostavlja neadekvatan utisak o toj pravosudnoj profesiji.

- Zakon je uredio osnovne principe zaštite u odnosu na nespojivost sa pojedinim pravosudnim funkcijama sa nekim drugim poslovima. Ipak kako je život komplikovaniji od svakog propisa i u praksi su se često pojavljivala sporna pitanja da li je nešto nespojivo sa vršenjem pravosudnih funkcija. Tako na primer ukoliko sudija na pijaci prodaje robu koja je proizvedena od strane njegovog oca koji je zemljoradnik postavlja se pitanje da li je to nespojivo ili ne. Sasvim je sigurno da taj sudija nije učinio ništa što je nezakonito niti se ova radnja van radnog vremena može tretirati sa prezirom, omalovažavanjem ili kritikom. Ipak, po našem mišljenju čini se da nije spojivo dostojanstvu sudijske funkcije da prodaje na pijaci te bi naš lični stav o ovom pitanju na primer bio negativan.

Takođe učešće nosilaca pravosudnih funkcija u upravama sportskih klubova, ili učešće nosilaca pravosudnih funkcija u pojedinim estradnim televizijskim emisijama i slično ocenjujemo kao neprikladno i neprimerno. Dostojanstvo pravosudne profesije mora biti od veoma visoko istančanom pijadestalu te se po našem mišljenju bilo šta što dovodi u sumnju taj ugled mora izbegavati.

- Brojne pravosudne profesije prilikom izbora podrazumevaju i dodatne kriterijume dostojnosti koji se definišu kao ugled u sredini u kojoj je lice živelo i radilo pre izbora na tu funkciju. Dakle ugled u životnoj i radnoj sredini se takođe uzima kao dodatni kriterijum prilikom izbora. Naravno veoma lako ćemo konstatovati ko takav ugled nema. To su sva lica koja su se na neki način ogrešila o zakon ili koja su na neki drastičniji način kršila moralne norme sredine u kojoj su živeli i radili. Ipak mnogo je istančanije naći pozitivnu formulu koja bi se ipak mogla primenjivati. Svakako da kada govorimo o životnoj sredini pre svega mislimo na kvalitetan odnos u porodici. Nosioци pravosudnih funkcija moraju se prema svojoj užoj i široj porodici kao i svim srođnicima ophoditi prema opšte prihvaćenim pravilima i standardima sredine u kojoj žive. Dakle, moralne norme rade na bazi običajnih i moralnih vrednosti te se nosilac pravosudne funkcije koji želi da

tu funkciju obavlja u određenoj sredini mora profilisati upravo tako što će steći poštovanje sredine kvalitetnim odnosom prema porodici.

Takođe, taj odnos mora biti, naročito u manjim sredinama, kvalitetan u odnosu na komšije – susede. U manjim životnim sredinama izraženije kvalitet odnosa prema komšijama jer se povrede takvih pravila susedskih odnosa lakše uočavaju. U većim gradovima npr. život u soliteru, lišen je uobičajenih kontakata među susedima. Ipak i u takvim sredinama se može prepoznati ukoliko se neko neadekvatno ophodi prema svojim komšijama, ili prema pravilima stanovanja.

Takođe ophođenje prema kolegama ili drugim zaposlenima, potom ophođenje prema strankama je važno i u sredini u kojoj je neko ranije radio. Lica koja su okarakterisana kao neljubazna, nekorektna, svadljiva, sklona pronošenju intriga ili neistine, omalovažavajućem odnosu prema podređenima, dodvoričkom odnosu prema pretpostavljenima i sl, ne pružaju kvalitetnu osnovu da bi smo poverovali da će kada dobiju "vlast" pravosudne funkcije nju obavljati na adekvatan način. Lica koja su sklona ovakvom ponašanju dobijanjem dodatne moći koja proističe iz ugleda pravosudne funkcije mogu samo još drastičnije ispoljavati ta svoja svojstva koja karakterišemo kao lična svojstva. Osobe koje su neiskrene, pohlepne, neopravdano ambiciozne, neprijatne, svadljive, sklone intrigarenju i spletkarenju, ili imaju druga loša lična svojstva, dobijanjem pozicije nosioca pravosudne funkcije će te svoje loše karakterne osobine još više ispoljavati i zbog toga je važno da se prilikom donošenja odluke o izboru i te kako vodi računa i o tim svojstvima.

Zakonska svojstva su naravno osnovni preduslov za obavljanje pojedine pravosudne funkcije. Ipak ni ova lična svojstva ne treba ni zanemariti ni omalovažavati.

- Privrženost profesiji je od izuzetnog značaja za kvalitetno obavljanje pojedinih funkcija. Naime, lice koje voli posao koji radi širiće tu pozitivnu energiju i na ostale sa kojima radi bilo da su to njegove koleginice i kolege ili lica sa kojima on stupa u kontakt. Ljubav prema profesiji je takođe jedno od ličnih svojstava. Ona se ne može ni meriti niti kvantifikovano iskazati. Ipak, sasvim se sigurno sa lakoćom osetiti kada neko radi posao koji ne voli i kada se prema tom poslu odnosi sa antagonizmom i nepoštovanjem.

- Lica koja obavljaju profesionalne funkcije bilo kao nosioци pravosudnih funkcija bilo kao zaposleni u pravosudnim funkcijama moraju imati izuzetno istančano svojstvo poverljivosti. Poverljivost je dakle svojstvo koje mora biti zastupljeno u svim pravosudnim profesijama. Ovo svojstvo se ne odnosi samo na povredu pravila o tajnosti podataka u predmetima koji su ozna-

čeni kao poslovna, državna ili službena tajna. Oni moraju imati odnos tajnosti i prema svim onim podacima koje dobiju ili do kojih dođu u vršenju profesionalne dužnosti. Ti podaci su veoma često od izuzetnog značaja za one na koje se odnose. Tako na primer nečiji razvod, usvojenje deteta, promena pola, investiranje u pojedini pravni posao, nova tehnološka otkrića i slično mogu biti od izuzetnog značaja. Takođe treća lica bi možda mogla ove podatke zloupotребiti ili iskoristiti. To sve govori o tome da lica koja rade u pravosudnim funkcijama moraju biti osobe od izuzetnog poverenja. Oni moraju negovati odnos tajnosti podataka kao potpunu profesionalnu celinu i bezrezervno je negovati.

Nosioci pravosudnih funkcija moraju tako izgraditi svoj profesionalni odnos da ni svojim ukućanima, prijateljima ili kumovima ne smeju pričavati ono šta su čuli, pročitali ili saznali vršeći svoju funkciju. Možda nismo ni svesni koliko posledica može imati činjenica da je neko čuo, a ko ne bi trebao to da čuje, da opet pak neka osoba ima novac, hartije od vrednosti, da planira da započne neki posao, da želi da se razvede, da želi da usvoji dete, da hoće da promeni pol i slično. Ovi podaci mogu biti fatalni kako pravno tako i egzistencionalno za lica na koja se odnose ukoliko se omogućiti pristup tim podacima onima koji to ne bi trebali da čuju ili onima koji bi mogli da te podatke negativno iskoriste odnosno zloupotrebe.

- Poštovanje kodeksa profesionalne etike pravosudne profesije kojoj pripada određeno lice predstavlja sublimirani kriterijum koji obuhvata sva pretpostavljena i kodeksom propisana svojstva nosilaca pravosudne funkcije.

Većina pravosudnih profesija u nas prihvatila je međunarodne standarde iskazane u međunarodnim etičkim kodeksima pojedinih profesija. Prihvatanje ovih međunarodnih standarda približilo nas je univerzalnim ili opšte prihvaćenim vrednostima za pojedine pravosudne profesije. Na osnovu ovih vrednosnih kriterijuma sačinjena su i nacionalna etička pravila koja su pak prijemčivija ili prihvatljivija za neposredne izvršiоce u pravosudnim funkcijama. Ova pravila su usaglašena sa Evropskim i svetskim standardima ali su naravno i prilagođena našem normativnom supstratu te našem jeziku i tradiciji.

Prihvatanje etičkih pravila (međunarodnih i domaćih), nije dovoljno samo kao proklamacija. U tom smislu pozdravljamo odluku Advokatske Komore Srbije da se u obavezni ispit za advokata, koji se polaže prilikom stupanja u advokatsku komoru, uvede i grupa ispitnih pitanja iz oblasti pravosudne etike – advokatske etike. Polaganje ovog ispita i upoznavanje sa etičkim kodeksom advokata sasvim sigurno da neće automatski iz-

meniti karakterne osobine svakog lica ponaosob. Ipak, činjenica da se on upoznaо sa etičkim vrednostima može povećati nivo njegovog znanja sa jedne strane ali sa druge strane i isključuje mogućnost odbrane u slučaju da se ova pravila budu kršila. Neznanje prava škodi i ne opravdava. Tako se isto može reći da ni neznanje etičkih pravila ili standarda profesije ne može biti ni izvinjavajuće ni opravdavajuće za ovog nosioca pravosudne funkcije koji odstupa od ovih pravila.

Kombinacija zakonskih i ličnih svojstava je najbolje zakonsko rešenje. U referatu smo pokušali da upravo ukažemo na to kako je teško napraviti distinkciju između zakonskih i ličnih svojstava. Na primer ekonomičnost postupanja i efikasnost u radu su ideali svakog postupka. Sigurno da ti zakoni govore o obavezama nosilaca pravosudnih funkcija da svoj posao obave sa najmanje mogućih troškova a u najkraćem mogućem vremenu. Ipak ovo je prevashodno lično svojstvo koje vezujemo za osećaj prema profesionalnoj pripadnosti te odgovornost za obavljanje pravosudne profesije. Osećaj dužnosti podstaknut svojstvima kao što su vrednoća, urednost, pedantnost i slično dovešće do toga da će nosilac pravosudne funkcije u najkraćem mogućem roku izbegavajući sve nepotrebne ili neprimerene troškove završiti svoj posao. Osim svojstva stručnosti koje mora dominirati u radu svakog od nosilaca pravosudnih funkcija moramo isteći i značaj kvaliteta kao što su urednost koja pak podrazumeva poštovanje rokova, kvalitet izrade pravnih akata, njihovu i formalnu i suštinsku vrednost, racionalno korišćenje i svog i tuđeg vremena i slično. Navedeno predstavlja dodatna svojstva koja su na ovaj ili na onaj način afirmisana u etičkim kodeksima.

* * *

Na samom kraju treba reći da etička pravila uz naravno zakonske odredbe, pokušavaju da podignu na najveći mogući pijadestal vrednosti nosilaca pravosudnih funkcija. Svesni nemogućnosti da napravimo idealnog sudiju ili advokata, ipak pokušavamo da afirmišemo sva ona lična svojstva koja treba da krasi jednog uglednika pravosudne profesije. Takođe, pokušali smo i da damo kritički prikaz svih onih oblika ponašanja ili ličnih svojstava koja ne bi smela biti prisutna u radu pravosudnih organa ili moraju biti svedena na najmanju moguću meru.

Jedino na takav način obezbedićemo da se nivo pravosudnih organa u nas podigne na zadovoljavajući očekivani nivo, a da se obezbedi maksimalna zaštita u ostvarivanju prava građana te zaštititi njihove imovine.